

Aeternus

Vincze Adél Veronika

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Építésmérnöki Kar

Exploratív Építészeti Tanszék, Építőművészeti specializáció, 5. évfolyam

Péterffy Miklós, egyetemi tanársegéd

ALKOTÁS MÓDSZERTAN

A temetés elszakadt megszokott tereitől, és bár a temető továbbra is szakrális helyként élt az emberekben, a benne felállított ravatalozó többnyire nem tudta átvenni a korábbi búcsúhelyek különleges szerepét. A hagyományaikat elhagyni kényszerülő közösségek számára bizonyára kevés jelentőséggel bírtak az egyszerű technológiával, közmunkából megszülető új építmények. Lényegük a funkció kiszolgálására irányult, a rituális szempontok és az építészeti formálás háttérbe szorult.

Legtöbbször az új épületek a temető bejáratához kerültek, mely megfontolás a praktikusság miatt alakult ki. Később ugyanezen szempontból középre helyezték őket, kocsival is jól járható utat biztosítva a kaputól. Sokszor azonban a kis házak a temetést kiszolgáló kellékek raktárává váltak, a szertartást pedig az épület előtti fedett, de gyakran teljesen nyitott téren tartották.

A lakosság számára a ravatalozó nem tudta az addig megszokott halottas szoba nyugodt és biztonságos terét jelenti a gyászoláshoz. Idegenségük miatt megépülésüket semmilyen szakrális átgondolás és építészeti formálás nem előzte meg. Így bár az új épületek megszülettek, az idő során nem alakultak ki olyan példák, melyek meghatározzák, hogy milyen is a jó ravatalozó. Így ahhoz, hogy a funkciót méltón betölteni tudó épületet hozzák létre, első sorban irányelveket szerettem volna megfogalmazni.

Ahogy már az előbbieken megfogalmazódott, a halottbúcsúztatás nem korlátozódott a ravatalozó zárt terére. Ezt nagyobb számú gyásznép esetén sem mérete, valamint több esetben ráruházott használata sem tette lehetővé. Ezáltal környezete, a bejárata előtt kialakuló tér új minőséget nyert. A létrejövő átmeneti tér elsődleges funkciója, hogy fedett, esővédett helyet biztosít a szertartásnak. Emellett azonban jelentősebb spirituális szereppel is bír. Különleges jellegével, miszerint a keletkező tér határolófelületei mindenütt külső térrel találkoznak, szakrális határrész alakul ki. Nyitott, de érzékelhető befoglaló pontjai irányítanak, az átlépés, átszellemülés atmoszféráját hozzák létre.

Bár a ravatalozó, mint új középülettípus, előzmények nélküli, mégis kötődik a történelmi vallások szakrális építészetéhez. Az elmúlt évszázadok vallásos emberének a szent helyek egyik legfontosabb aspektusát a zárt, védelmet nyújtó, külső terektől leválasztott belső tér megléte jelentette. A kialakuló épülettípusnál e határozott zárt tér és irányított forma éppúgy fontos, mint ezen templomoknál, imahelyeknél. Az lírai megfogalmazás biztonságot, megnyugvást kelt a gyász bizonytalan és fájdalmas állapotában.

Ily módon az új funkció a vallási épületek leszármazottjának is tekinthető, ugyanakkor a hagyományos halottas háznál történő ravatalozás hétköznapi terét kívánja helyettesíteni.

Eszerint az új háznak a profán és szakrális megfogalmazás határvonalán kell létrejönnie. A gyász megélésében e két látásmód szintén nehezen választható szét. Szembenézünk a halál ismeretlen és megfoghatatlan mivoltával, miközben el kell jutnunk a mindenség körforgásából adódó veszteség elfogadásáig. Az elmúlás magában hordozza a mindennapiság és a természetfelettség rezonanciáját.

A ravatalozó kapu az élők és holtak között. Fizikai létevel ide tartozik, de átvezet, utat nyit a túlvilágra. Az utolsó közösen töltött idő tere. Az elhunyt még köztünk van, elkísérhetjük addig a végső pontig, ahol elhagyja a hétköznapi világot. Efféle spirituális „átkelőhely” létrehozásához elengedhetetlen az építészet és a természet szoros együttműködése. A ház statikussága és az őt körülvevő élő természet folyamatos változása képes lehet megteremteni a méltó határvonalat.

Ezen gondolatokból kiindulva, a temető egészét magába foglaló téri együttest szeretnék létrehozni, mely megvalósítja a transzcendencia és a megnyugvás atmoszféráját.

A JÓ HELY

A dolgozat helyszínét nyújtó Cegléd Pest megye negyedik legnépesebb városa. A történelem során is jelentős településnek számító város a mohácsi vészt követően tért át református vallásra. Évszázadokkal később ugyan a római katolikus egyházat is újraalapították, de a kálvinista egyházközség azóta is a legjelentősebb. Az akkoriban használt temetőt az 1770-es évek végén, Mária Terézia rendelete nyomán fel kellett számolni. Ezután a város szélén minden felekezet számára külön temetőt nyitottak. Ekkor jöhetett létre a református Öregtemető, melyből az utolsó fennmaradt sírkő már az 1800-as évekből származik.

A lakosság gyarapodásával a temető a városi szövet részévé vált. Ugyanakkor határozott formája és különleges téri helyzetei által képes létrehozni a természetfelettség és mindenség atmoszféráját.

A hagyományokhoz hűen szeretném megtestesíteni a halottas szoba – ház – tornác – udvar – utca – templom – temető – halottas ház szakrális térsor temetőre korlátozódott folyamatát, melyet az öregtemető természeti és épített elemei jelentősen segítenek. A ravatalozó számára kijelölt ideális hely megtalálása ennek érdekében épp olyan fontos, mint építészeti formálása. Úgy gondolom, a jelenlegi ravatalozó elhelyezkedése illeszkedik az általam felállítani kívánt térsor létrehozásához, így saját tervemben is ezt a teret szeretném felhasználni. A temetőt felülről szemlélve észrevehetjük, hogy az utak és sírok által kijelölt irányvonalak mind a ravatalozó kijelölt helyéből indulnak, egy pontban egyesülnek, mely különleges teret alkot az épület számára. A természet átszövi a terület egészét. Az elszórva megjelenő fák a nyugati

oldalon erdővé sűrűsödnek. Ezáltal a ház spirituális átkelő szerepe erősödik, mely így éppen az erdő, mint ősi temetkezési hely és halál archetípus, valamint a sírkert határán helyezkedik el. A sírok a fizikai, evilági lét, az erdő pedig a halálba átlépő lélek szimbólumaként jelennek meg. Az öregtemető két irányból is megközelíthető, melyek közül a Széchenyi út felőlit használhatják a látogatók, a Mező utcai bejárat csak halottak napjakor, illetve temetések alkalmával áll nyitva. Az említett szakrális térsor elemeként én a Mező utca felőli megnyitást szeretném felfűzni. A kaput elhagyva a ravatalozó felé vezető útra lépünk, mely a falu utcáin való végigkísérést kívánja idézni. Még bal oldalon a sírok szabályos vonalai láthatók, a jobb oldalon füves terület húzódik. Jelenleg ezen a területen állnak a 2012-ben létesített emlékparcella sírkövei, melyek áthelyezését szeretném javasolni egy számukra méltó, új helyre. Így létrejön az a tisztás, mely az úton járva megteremti a transzcendencia és a nyugalom légkörét, sűrű fák közé mutató perspektívájával igazolja az evilág és túlvilág közti átlépés szakralitását.

MŰELEMZÉS

A tervezés folyamatát a korábbiakban tárgyalt tézisek felvetésével kezdtem. Ezekből szerettem volna olyan alapvetéseket levonni, melyek építészeti formálássá fogalmazhatóak, szem előtt tartva a hagyományos szokások térsorának temetőre korlátozott leképezését, valamint a ravatalozó átkelőhely mivoltát.

Annak érdekében, hogy az öregtemető elkülönülő, szakrális jellegű szigetet alkosson a városi szövetben, az északi oldalon térfalat állítottam a lakóházak elhatárolására. Az elkerítés biztosítja a temető belső atmoszféráját, valamint a felállított fal urnák elhelyezésére is alkalmas. A Mező utca felőli bejáratnál egy a térfallal összekapcsolt kapuépítményt hoztam létre. A kapu hangsúlyozza a megérkezést, az átlépést egy más jellegű térbe. Itt helyeztem el a látogatók számára biztosított mosdókat és a gondnoki lakást portával, valamint alakítottam ki az emlékparcella sírkövei számára érdemes helyet. A bejáratot elhagyva a ravatalozó felé vezető útra érünk. Ez az út idézi a múlt évszázadbéli szokások falusi utcáit, melyek a szakrális térsor fontos elemét jelentették. A gyásznép utolsó útjára kíséri az elhunytat, mely során jobb oldalon elterülő füves tisztás megteremti az átszellemülés és a nyugalom légkörét. A menet a ravatalozó átmeneti terébe torkollik, ezzel irányítva a tömeget, valamint nyomatékosítva a megérkezést. Az épület a temető erdős területe és a sírkert közti határon helyezkedik el. E mezsgye erősíti az evilág és túlvilág ravatalozó általi kapcsolatát és a spirituális átkelőhely szerepét. A tömeg külső megjelenése határozott formálású, ezzel idézve a történelmi szakrális terek által nyújtott biztonságos egyértelműségét. Falaival az erdő felé szűkülve hangsúlyozza a túlvilág felé mutató

irányulást. Itt jött létre a ház felé magasodó torony, mely a templomok lanternáinak szerepét veszi át, valamint a lélekharangnak ad helyet. Az átmeneti tér a kapu felé nyíló, félnyereggtetővel fedett oszlopos csarnok. A tető a bejárat irányából vezető út felé nyúlik, ezzel hangsúlyozva a megérkezést. Ezzel együtt az út végét jelenti, lezárást biztosítva az erdő felől. A gyászoló menet belép a számukra elérhető utolsó pontra. A fedett előtér megfelelő helyet biztosít az esetleges kültéri szertartásokhoz, nagyobb számú tömeg esetén kapcsolatot teremt a zárt térrel. A bejárat felett a tető üvegezett megnyitást kapott, mely, az így bejutó fénnel, a ravatalter felé irányítja az egybegyűlteket. A ravatalozó belsőjébe lépve, a külső formálással ellentétben, íves falakkal határolt térbe érkezünk. Ez a törések és sarkok megszakítása nélkül körülölelő hely, a mindenség szakrális megtestesítése mellett, a megnyugvás légkörét kívánja létrehozni a szertartás ideje alatt. A belső tér, az épület tömegéhez hasonlóan, az erdő felé irányul. Az elhunyt ravatala mögött kialakított nyíláson, a torony ablakain át áramló fény ömlik a térbe. A bejárat részen elhelyezett ablakokon kívül ez a befelé húzó helyiség egyetlen pontja, ahol a fény beárad. Az így létrejövő szimbólum erősíti az elhunyt túlvilágba való átkelését. A zárt tér jobb oldalán kialakított különálló kiszolgáló sávban kapott helyett a ravatalozás kellékeinek helyet biztosító raktár, előkészítő helyiség, illetve egy személyzeti öltöző.

A szertartás végeztével az átmeneti tér a sírkert felé irányítja a gyászoló tömeget, hogy elhantolják elhunyt hozzátartozójukat. A test és lélek szétválását szimbolizálva, a lélek a túlvilágra szállt, a test, mely a fizikai világhoz tartozik, a temetőben tér nyugovóra.

A temetés végén a menet a Széchenyi út felé elhagyja az öregtemetőt, visszatér a hétköznapi világba, ezzel lezárva a szakrális térsort, mely az egykori hagyományos rituálé körforgását idézi.